

The Representation of the Concept of Resistance in the Postage Stamps of the Sacred Defense Preserved in the National Museum of Malek from the Perspective of Michel Foucault

Zahra Khosh Naghsh¹ | Shokofahe Satyarvand²

Abstract

Purpose: Stamps are a fixed media and a source of information reflecting hidden symbols in the form of new concepts and meanings, whose imagery represents the culture of each country. The present study has opened a new window in the form of visual language by examining the manifestation of resistance in the images of postage stamps from the Sacred Defense era. In this regard, the main questions of the article are: 1- According to Michel Foucault's perspective, what are the visual and meaningful commonalities of the concept of power and resistance in the images of the postage stamps of the Sacred Defense and what is the basis for these similarities? 2- How is Foucault's discourse theory on power and resistance reflected in the images of the Sacred Defense postage stamps, and how does it contribute to shaping public behavior in a society undergoing resistance? Therefore, the purpose of this article is to examine how the concept of resistance is reflected in the images of the postage stamps of the Sacred Defense available in the Malek National Museum.

Method and Research Design: The research is fundamental-theoretical in terms of its purpose and is organized in a descriptive (analytical) and historical manner. The information was collected using a combined library and field method.

Findings and Conclusion: According to Michel Foucault, power is dispersed at all levels of society, and wherever there is power, resistance is also present simultaneously. Therefore, the only way to confront power is to form resistance. This issue is reflected in the images of the selected stamps of the Sacred Defense in this study in different ways, so that each image represents a type of resistance against power and social inequalities.

Keywords: Resistance; Postage stamp; Sacred Defense; Malek National Museum; Michel Foucault.

Citation: Khosh naghsh, Z. and Satyarvand, S. (2024). The representation of the concept of resistance in the postage stamps of the Sacred Defense preserved in the National Museum of Malek from the perspective of Michel Foucault. *Ganjine-ye Asnad*, 34(4), 124-155 | doi: 10.30484/ganj.2024.3197

**GANJINE-YE
ASNAD**
Historical Research &
Archival Studies Quarterly

Research paper

1. Master of Arts Research, Art Research Department, Faculty of Arts, Shahed University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
mkhwshnqsh@gmail.com

2. Master of Arts Research, Art Research Department, Faculty of Arts, Shahed University, Tehran, Iran
satyar2596@gmail.com

Copyright © 2024, NLAI (National Library & Archives of I. R. Iran). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and adapt the material for any purpose.

Ganjine-Ye Asnad

«136»

Peer-reviewed Journal | National Library & Archives of I. R. Iran, Archival Research Institute

ISSN: 1023-3652 | E-ISSN: 2538-2268

Digital Object Identifier(DOI): 10.30484/ganj.2024.3197

Indexed by Google Scholar, Researchgate, ISC, SID & Iran Journal | <http://ganjineh.nlai.ir>

Vol: 34, No: 4, Winter 2025 | pp: 124 -155 (32) | Received: 23, Oct. 2024 | Accepted:7, Dec. 2024

Archival research

فصلنامه تحقیقات تاریخی
و مطالعات آرشیوی

مقاله پژوهشی

انعکاس مفهوم مقاومت در تمبرهای پستی دفاع مقدس محفوظ در موزه ملی ملک از نظر میشل فوکو

زهره خوش نقش^۱ | شکوفه ساتیاروند^۲

چکیده:

تمبر رسانه‌ای ثابت و منبعی اطلاعاتی با بازتاب نمادهای پنهان در قالب مفاهیم و معانی جدید است که تصویرسازی آن، معرف فرهنگ هر کشور است. پژوهش حاضر از تجلی مقاومت در تصاویر تمبرهای پستی دوران دفاع مقدس در پیچه‌ای نو در قالب زبان تصویری گشوده است.

در این راستا پرسش‌های اصلی مقاله عبارت‌اند از:

۱- براساس دیدگاه میشل فوکو چه اشتراکات تصویری و معناداری از مفهوم قدرت و پایداری در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس وجود دارد و این شباهت‌ها بر چه مبنایی استوار است؟

۲- بازتاب نظریه گفتمان فوکو در زمینه قدرت و مقاومت در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس و شکل‌بندی رفتار عمومی جامعه در حال مقاومت چگونه است؟

هدف: بررسی چگونگی انعکاس مفهوم مقاومت در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس موجود در موزه ملی ملک. **روش/رویکرد:** تحقیق از نظر هدف بنیادی-نظری است و به گونه توصیفی (تحلیلی) و تاریخی تنظیم شده است. اطلاعات به روش ترکیبی کتاب‌خانه‌ای و میدانی گردآوری شده است.

یافته‌ها: براساس دیدگاه میشل فوکو، قدرت در تمام سطوح جامعه پراکنده است و هرکجا که قدرت هست، مقاومت نیز به‌طور هم‌زمان حضور دارد؛ بنابراین، تنها راه مقابله با قدرت، شکل‌گیری مقاومت است. این موضوع در تصاویر تمبرهای منتخب دفاع مقدس در این پژوهش به شیوه‌های مختلفی بازتاب یافته است؛ به‌طوری‌که هر تصویر نمایانگر نوعی از مقاومت در برابر قدرت و نابرابری‌های اجتماعی است.

کلیدواژه‌ها: مقاومت؛ تمبر پستی؛ دفاع مقدس؛ موزه ملی ملک؛ میشل فوکو.

استناد: خوش نقش، زهره و ساتیاروند، شکوفه. (۱۴۰۳). انعکاس مفهوم مقاومت در تمبرهای پستی دفاع مقدس محفوظ در موزه ملی ملک از نظر میشل فوکو. *گنجینه اسناد*، ۳۴(۴)، ۱۵۵-۱۲۴. doi: ۱۰.۳۰۴۸۴/ganj.۲۰۲۴.۳۱۹۷

۱. کارشناس ارشد پژوهش هنر، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

mkhwshnqsh@gmail.com

۲. کارشناس ارشد پژوهش هنر، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

satyar2596@gmail.com

گنجینه اسناد

۱۳۶

فصلنامه علمی | سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا.ایران - پژوهشکده اسناد

شاپا (چاپی): ۱۰۲۳-۳۶۵۲ | شاپا (الکترونیکی): ۲۵۳۸-۲۲۶۸

شناسانه برنمود رقمی (DOI): ۱۰.۳۰۴۸۴/ganj.۲۰۲۴.۳۱۹۷

نمایه در Google Scholar, Researchgate, SID, ISC و ایران ژورنال | <http://ganjineh.nlai.ir>

سال ۳۴، دفتر ۴، زمستان ۱۴۰۳ | صص: ۱۵۵-۱۲۴ (۳۲)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۲ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۱۷

تحقیقات آرشیوی

۱. مقدمه

باتوجه به تحولات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی رخ داده در سال‌های اخیر و ظهور هنرها پس از آن، آثار هنری تولیدشده در حوزه‌های مختلف پاسخ اجتماعی هنرمندان به موضوعات جامعه است. آثار هنرمندان در حوزه اجتماعی اساساً منعکس‌کننده مصادیق اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و نمادین جامعه و نمایانگر کنش اجتماعی جوامع است. مفهوم قدرت، مقاومت، جنگ، دفاع مقدس، دفاع از سرزمین تا پای جان، و هویت ملی از ثبت واقعه تا بازتاب به صورت اثر هنری بازخوردهایی بر مخاطبان داشته است. تمبر رسانه‌ای ثابت و منبعی اطلاعاتی است که موضوعات مختلف سیاسی، فرهنگی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و خدماتی جامعه را به زبانی تصویری نشان می‌دهد. در این راستا، می‌توان به هم‌سوایی اندیشه میشل فوکو^۱ (اندیشه قدرت و مقاومت ذکر شده او) با قالب‌های اندیشه مقاومت رزمندگان ایرانی که در تمبرهای دفاع مقدس مذکور بازتاب یافته است اشاره کرد. هدف پژوهش حاضر این است که چگونگی انعکاس مفهوم مقاومت در تصاویر تمبرهای مربوط به دفاع مقدس موجود در موزه ملی ملک را از طریق تحلیل موضوع و محتوا، براساس دیدگاه میشل فوکو در زمینه مفهوم قدرت بررسی کند. از این رو، پژوهش حاضر به بررسی این نگرش در جامعه می‌پردازد که میشل فوکو هرگاه از قدرت سخن گفته است همواره به مقوله مقاومت نیز اشاره کرده است. براساس دیدگاه فوکو، آنچه وجود دارد تاریخ‌هایی است که به شکل طبیعی درآمده است و ما می‌توانیم در برابر نظام‌هایی که اجازه تغییر نمی‌دهند مقاومت کنیم.

در این راستا پرسش‌های اصلی مقاله عبارت‌اند از:

۱. براساس دیدگاه میشل فوکو چه اشتراکات تصویری و معناداری از مفهوم قدرت و پایداری در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس وجود دارد و این شباهت‌ها بر چه مبنایی استوار است؟

۲. بازتاب نظریه گفتمان فوکو در زمینه قدرت و مقاومت در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس و شکل‌بندی رفتار عمومی جامعه در حال مقاومت چگونه است؟

ضرورت انجام این پژوهش از آن جهت است که تصاویر تمبرهای پستی دوره جمهوری اسلامی ایران و به‌ویژه مجموعه تمبرهای دفاع مقدس موجود در موزه و کتابخانه ملی ملک که نمونه‌ای از هنر متعهد دینی و پر از مفاهیم مقاومت و پایداری هستند، تاکنون از دیدگاه نظریه قدرت و مقاومت میشل فوکو و نماد دفاع مقدس که بازتاب مفاهیم والاست بررسی نشده است؛ بنابراین این مهم، ضرورت انجام پژوهش را پررنگ می‌نماید و از حیث عملی نیز برای هنرمندان و فعالان این عرصه راه‌گشا خواهد بود.

۱. Michel Foucault: متفکر معاصر
فرانسوی در حوزه‌های مختلف فلسفه و
علوم اجتماعی

پیشینه تحقیق

اگرچه در حوزه هنر مقاومت و دفاع مقدس پژوهش‌های متعددی انجام شده است، ولی در بررسی پیشینه‌ها، پژوهشی متمرکز بر موضوع مقاله حاضر مشاهده نشده است. از میان پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر می‌توان براساس اولویت سال انتشار به موارد زیر اشاره کرد:

زاهدی تیر و امین ناجی (۱۳۹۸)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی مفهوم مقاومت با رویکرد اجتماعی در آیات قرآن» به این هدف رسیده‌اند که توسعه معنایی و تفسیری «مقاومت» و آشکارسازی ظرفیت اسلام در پاسخ به نیازمندی‌های اجتماعی و مقابله با تفکر غرب در تحقق و تقویت نظام سیاسی و اجتماعی اسلام بسیار مؤثر است. یوزباشی و رجبی (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی موضوع، مضمون و ترکیب‌بندی تمبرهای دوره جمهوری اسلامی از مجموعه اهدایی محمود کاظمی محفوظ در کتاب‌خانه و موزه ملی ملک» به نتایج زیر دست یافته‌اند: تمبرهای دوره جمهوری اسلامی بر مباحث فکری خاصی توجه دارند و بیشتر براساس مناسبت‌های انقلابی و رویدادهای سیاسی چاپ شده‌اند. در تمبرهای جمهوری اسلامی موضوع سیاسی با ترکیب‌بندی مثلی بیشتر استفاده شده است؛ زیرا مثلث رمز مراتب سه‌گانه معارف روحانی است؛ مراتبی که اسلام برپایه آن‌ها مستقر است. سرحدی قهری و نجف‌زاده (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «تحلیل نشانه‌شناختی تمبرهای جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۸۹)؛ گذار از نشانه‌های سیاسی به نشانه‌های اجتماعی» به این نتیجه رسیده‌اند: فرایند تغییر نمادهای گنجانده‌شده بر روی تمبرهای بین سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۸۹ از آن حکایت دارد که نشان‌های مشروعیتی جمهوری اسلامی ایران بر روی تمبرها، از حکمرانان به جامعه و از سیاسی به اجتماعی گذر کرده‌اند. رهیده و رجبی (۱۳۹۲)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی تأثیرات فرهنگی انقلاب بر طراحی تمبرهای سه دهه نخست انقلاب اسلامی در ایران» به تعریفی از تمبر و خصوصیات تصاویر تمبرهای بعد از انقلاب پرداخته‌اند. در این پژوهش، پس از اشاره به تاریخچه پیدایش تمبر و چگونگی ورود آن به کشور ایران، سعی شده است تا موضوعات و نقوش تمبرهای ایرانی، با تأکید بر تمبرهای سه دهه پس از انقلاب اسلامی ایران بررسی شود.

با بررسی پیشینه‌های مرتبط با پژوهش حاضر، می‌توان نتیجه گرفت که تصاویر تمبرهای پستی دوره جمهوری اسلامی ایران و مجموعه تمبرهای دفاع مقدس موجود در موزه و کتاب‌خانه ملی ملک، تاکنون از دیدگاه میشل فوکو در زمینه مفهوم قدرت و مقاومت مطالعه و بررسی نشده است.

روش انجام پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف بنیادی-نظری است که به گونه توصیفی (تحلیلی) و تاریخی تنظیم شده است و با تکیه بر پژوهش های کتابخانه ای و میدانی (به صورت ترکیبی) و با ابزارهای گردآوری اطلاعات از جمله، متن خوانی و فیش برداری، سندخوانی، و تصویرخوانی (به صورت ترکیبی) انجام شده است. تجزیه و تحلیل یافته ها در این پژوهش، به روش کیفی است. جامعه پژوهش مشتمل بر ۳۲۲۳ تمبر موجود در موزه ملی است. حجم نمونه ۳۹ تمبر از مجموعه کلی تمبرهای محفوظ در کتابخانه و موزه ملی است که به موضوع دفاع مقدس پرداخته اند. در این راستا به مناسبت سالگرد دفاع مقدس و مقاومت، ۱۵ تمبر برای هریک از دوره های ۸ ساله جنگ تحمیلی تصویرسازی شده اند. این تمبرها برای بررسی تصویری چگونگی مقاومت و دفاع مقدس، به شیوه هدفمند انتخاب شده اند.

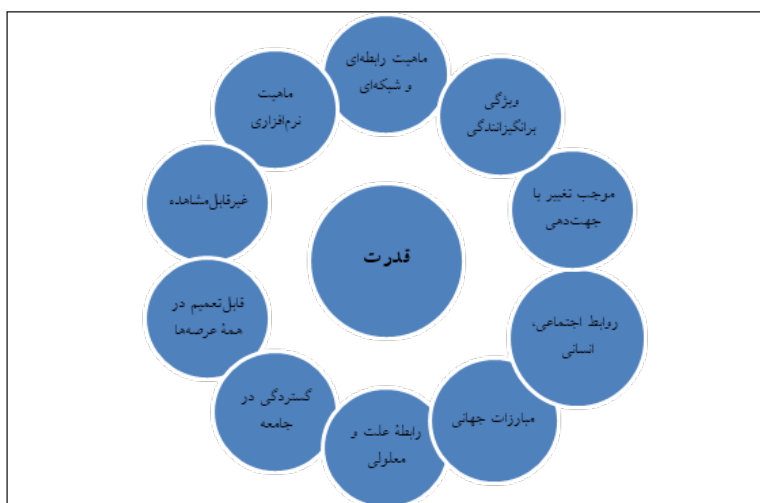
۲. مبانی نظری

الف. فوکو: قدرت و مقاومت

میشل فوکو، متفکر معاصر فرانسوی، شخصیتی شناخته شده و برجسته در حوزه های مختلف فلسفه و علوم اجتماعی است. یکی از حوزه های اساسی اندیشه فوکو - حتی به گفته برخی از مفسران، مهم ترین دستاورد نظری او - تحلیل مفهوم قدرت با رویکردی منحصر به فرد و در چارچوب نوعی معرفت شناسی تاریخی است. طبق نظریه فرهنگی فوکو رابطه فرد با جامعه، در قدرت و گفتمان مطرح می شود (اسمیت، ۱۳۸۷، ص ۱۹۸). در نظر فوکو قدرت همه چیز است و همه چیز را خلق می کند. واقعیت، قلمرو و حدود موضوع، نحوه کاربرد مفهوم صدق یا حقیقت، حتی خود حقیقت نیز بدون تردید یکی از صور قدرت است (آقاگل زاده، ۱۳۸۵، ص ۱۴۵). نگرش به مقوله قدرت در منظر مدرن، از دریچه بحث های حاکمیتی انجام می شود. نگاه مدرن به قدرت به معنای نادیده گرفتن ساختارهای مدنی و نحوه استفاده از قدرت در نهادها و گفتمانها در سراسر حوزه اجتماعی است. ولی از نظر فوکو، چنین نیست که قدرت در دست حاکمان و در تملک شخصی آنان باشد؛ بلکه حالت رابطه ای و شبکه ای دارد. از نظر او قدرت ماهیت نرم افزاری با ابزار دارد و مشاهده شدنی نیست. به باور فوکو قدرت لزوماً خشونت آمیز اعمال نمی شود؛ بلکه سخنرانی، نوار کاست، کتاب، اندیشه و نظایر آن هم می توانند منابع قدرت باشند (قادرزاده و دیگران، ۱۳۹۱، ص ۱۰۷). فوکو از قدرت به صورت جمع سخن می گوید و آن را در عرصه های مختلف جوامع بشری قابل بحث می داند. قدرت در همه جا حضور دارد؛ ولی نه به این معنا که همه چیز را دربر بگیرد. درواقع فوکو استدلال می کند، که قدرت

مجموعه روابطی است که در سرتاسر جامعه گسترده است؛ نه اینکه صرفاً در نهادی خاص جای گرفته باشد (میلز، ۱۳۹۲، ص ۶۲). در نظر فوکو توجه به میدان مقاومت در برابر قدرت به درک بهتر روابط قدرت کمک می‌کند. در این راستا مقاومت و به دنبالش قدرت به دلیل ویژگی‌های اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی، از جمله ساحت‌های عبادی و اعتقادی مهم نظام جمهوری اسلامی است. همان‌طور که رهبر جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات خود بر مقوله جبهه مقاومت تأکید دارند: «امروز نخبگان و بسیاری از توده‌های مردم در کشورهای اسلامی به ثروت عظیم معرفتی و معنوی خود توجه یافته و به اهمیت و ارزش آن پی برده‌اند... این خودآگاهی اسلامی، پدیده‌ای شگرف و معجزه‌آسا در قلب دنیای اسلام آفریده است که قدرت‌های استکباری در برابر آن به شدت دچار مشکل هستند. نام این پدیده «مقاومت» و حقیقت آن، بروز قدرت ایمان و جهاد و توکل است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۹). از نظر فوکو «هیچ قدرت یا اقتداری را نمی‌توان یافت که در برابر خود مقاومت ایجاد نکند» و در برابر هر میزانی از قدرت می‌توان میدان کاملی از «پاسخ‌ها، واکنش‌ها و اقدامات احتمالی» را مشاهده کرد؛ بنابراین «چگونگی اعمال قدرت، از شناخت ماهیت مقاومتی که در برابر آن ایجاد می‌شود امکان‌پذیر است» (دریفوس و رابینو، ۱۳۹۱، ص ۲۴). فوکو معتقد است که آشکال مبارزه در طول زمان تغییر کرده است و او دیگر مانند گذشته در تلاش برای زیرسؤال بردن نهاد قدرت (در قالب پادشاه) نیست؛ بلکه در این مبارزات هدف زیرسؤال بردن رابطه قدرت و دانش یا به عبارتی آشکال قدرت و فنون آن است. روابط قدرت بدون «مقاومت» ممکن نیست؛ زیرا هر جا قدرت باشد، مقاومت هم هست. مقاومت برای حمله و تعدیل قدرت، از راهبردهای حساب‌شده استفاده می‌کند (کاظم‌زاده و صالحی، ۱۴۰۱). در تحلیل میشل فوکو، قدرت به معنای عملی است که رفتار دیگران را تغییر می‌دهد یا به سمت خاصی هدایت می‌کند. از این دیدگاه، قدرت ساختار کلی اعمالی است که بر سایر کنش‌ها تأثیر می‌گذارد. قدرت می‌تواند افراد را تحریک و اغوا کند؛ انجام عمل را آسان یا دشوار سازد و محدودیت‌هایی ایجاد یا حتی به طور کامل آن‌ها را منع کند. با این حال، قدرت همیشه به عنوان راهی برای انجام عمل بر موضوع فعل عمل می‌کند؛ زیرا فاعل فعل، می‌تواند عمل کند یا قادر به انجام آن است (دریفوس و رابینو، ۱۳۹۱، ص ۳۵۸). در این راستا روشن است که از نظر فوکو قدرت، از مفاهیم کلیدی فلسفه اجتماعی است. از آنجاکه هر معیاری برای ارزیابی نهادها و روابط اجتماعی به تعبیری از قدرت نیاز دارد، بدون فهم قدرت، فهم جامعه نیز ناممکن است (نمودار ۱).

مودار ۱

مؤلفه‌های قدرت از دیدگاه فوکو (مأخذ: نگارندگان)

ب. تمبر پستی

تمبر^۱ مدرکی چاپی و قطعه کاغذی کوچک و چهارگوش است که چهار طرف آن دندان‌دار دارد. تمبر، سندی کوچک، نشان‌دهنده پیش‌پرداخت هزینه خدمات پستی است. ارزش اسمی تمبر، که نشان‌دهنده بهای آن است، معمولاً روی آن چاپ می‌شود. تمبرها در شکل‌ها، اندازه‌ها و رنگ‌های متنوعی تولید می‌شوند و به مناسبت‌های گوناگون با تعداد معین منتشر می‌شوند. این قطعات کوچک علاوه بر کاربرد پستی، به دلیل جنبه‌های تاریخی، هنری و فرهنگی نیز مورد توجه مجموعه‌داران قرار می‌گیرند (گلرنگ، ۱۳۸۹، ص ۸؛ هاجری، ۱۳۷۵، ص ۳۷۴). واژه تمبر معانی مختلفی دارد؛ از جمله: زنگ کوچک فلزی، اوج صدا، آواز، طنین، تمغا، منگوله یا نشانی در بالای کلاه و کلاه‌خود؛ ولی این واژه در مفهوم ابزار پستی از سال ۱۸۴۸ میلادی رواج یافته است (هاجری، ۱۳۷۵، ص ۱۸). برخی مورخان معتقدند تمبر از کلمه مغولی تمغا گرفته شده است؛ به معنای مهری که به نامه زده می‌شده است. احتمالاً این لغت مغولی را بازرگانان به اروپا وارد کرده‌اند (عادل، ۱۳۸۷، ص ۱۴). تمبر، رسانه‌ای است با کاربردی بسیار زیاد که قدرت پیام‌رسانی آن به مرزهای کشور خودش محدود نمی‌شود؛ زیرا وقتی تمبری بر پاکتی چسبانده و به نقطه‌ای دیگر از این جهان پهناور ارسال می‌شود، پیام‌های نهفته خود را، بی‌هیچ مانعی به گیرنده پاکت منتقل می‌کند (شیردل، ۱۳۸۱، ص ۱۸). از طریق تمبر به راحتی می‌توان به فرهنگ، زبان، تاریخ، سنن و اعتقادات ملت‌های مختلف دسترسی یافت. تمبرها ابزاری فرهنگی هستند و چون به صورت بصری و تجسمی منعکس‌کننده تحولات سیاسی و اجتماعی دوره خود هستند، در پژوهش حاضر بازتاب دفاع مقدس در تمبرهای منتخب تحلیل و بررسی شده است.

1. Stamp

ج. دفاع مقدس

جهاد در اسلام به معنای «تلاش در راه خدا» است و دارای اقسامی مانند جهاد دفاعی، جهاد ابتدایی، و جهاد اکبر (مبارزه با نفس) است. جهاد به طور خاص به «دفاع مشروع از حریم اسلام و مسلمانان» اشاره دارد. مقاومت نیز به عنوان شکلی از جهاد دفاعی، به معنای پایداری در برابر تجاوز و ظلم، برای حفظ ارزش‌های اسلامی است. مقاومت زیرمجموعه جهاد دفاعی محسوب می‌شود و هر دو در راستای حفظ کیان اسلام و حقوق مسلمانان تعریف می‌شوند. سیاست دفاعی امام خمینی در مدیریت هشت سال دفاع مقدس و نتایج آن با تأکید بر بیداری اسلامی بود. سیاست دفاعی امام خمینی توحیدمحور، تکلیف‌گرا و مبتنی بر اصول و مبانی فقهی و اعتقادی اسلام بود که امام این دفاع را دفاع مقدس نامیدند و فرمودند: ««مسأله»، مسأله معنوی است؛ مسأله، مسأله‌ای نیست که ما می‌خواهیم فقط جنگ بکنیم، یا می‌خواهیم دفاع بکنیم؛ ما دفاع مقدس می‌کنیم. یعنی ما می‌خواهیم از آبروی اسلام، از آبروی کشور اسلامی دفاع بکنیم» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۲، ص ۴۵۷). حضرت امام، هدف دفاع مقدس را دفاع از شرافت اسلامی دانستند و فرمودند: «ما می‌خواهیم شرافت خودمان را حفظ کنیم و ما می‌خواهیم اسلام عزیز را که همه چیز درش هست، استقلال درش هست، آزادی درش هست، شرافت درش هست، می‌خواهیم این را حفظش کنیم» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۳، ص ۳۰۸). دفاع از حقوق مسلمین و مستضعفین از دیگر اهداف امام بود که در این رابطه فرمودند: «انگیزه ملت و قوای مسلح اسلامی ایران، دفاع از اسلام و قرآن کریم، به نفع ملت‌های اسلامی و مستضعفان جهان است» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۵، ص ۲۳۹). از دیگر اهداف راهبردی و مهم در کلام امام، اقامه عدل الهی و برپایی دین خدا بود. ایشان در این رابطه فرمودند: «خداوند تو خود می‌دانی که ما برای برپایی دین تو قیام کرده‌ایم؛ و برای برپایی عدل و داد در پیروی از رسول تو، در مقابل شرق و غرب ایستاده‌ایم» (خمینی، ۱۳۸۵، ج ۲۰، ص ۳۴۶). امام خمینی با اتخاذ این سیاست دفاعی موفق شدند، جنگ تحمیلی را به فرصتی برای تثبیت و صدور انقلاب اسلامی تبدیل کنند و در طولانی مدت، موجبات بیداری اسلامی ملت‌های مسلمان را فراهم کنند.

دوگانه شدن موضوعاتی چون «حق و باطل»، «ضعیف و مستکبر» و «کربلا و صدام حسین» از نشانه‌های تبیین ادبیات سیاسی و راهبردی ایران در دوران دفاع مقدس بوده است. هریک از مفاهیم یادشده بر پایه باورهای دینی بازتولید شده بود و پشتوانه حرکت جامعه در دوران دفاع مقدس محسوب می‌شد (پوستین چن، ۱۳۸۹، ص ۱۱۵). فرهنگ و هنر مقاومت مردم ایران در عرصه دفاع مقدس بر نشانه‌های پایداری، مقاومت^۱ و مقابله با تهدیدات مبتنی بود و بسیج

گروه‌های اجتماعی برای مقابله با تهدیدات را در پی داشت؛ تهدیداتی که در تصاویر تمبرها نیز منعکس شده است. این هم‌گرایی و آرمان‌گرایی آیدئولوژیک اهمیتی ویژه یافت و تحولاتی در محتوا و سبک باز‌نمایی و باز تولید موضوعات رخ داد. آثار خلق شده در قالب‌های مختلف هنری این دوره از نظر شیوه اجرا و درک مفهوم زیبایی‌شناسی، موجودیتی نوین به هنر بخشید؛ چنان‌که حضور اندیشه‌های هنرمندان اجتماعی و قابل فهم برای اقشار مختلف به مفهوم می‌که در دوره پس از انقلاب مطرح است - به این مفهوم اعتبار می‌بخشد. در پژوهش حاضر هدف هنرمندان خالق تمبرها بازتاب جامعه‌ای قدرتمند در تصاویر است. هنرمندان برای این امر از مؤلفه‌های قدرت و روابط قدرت بر پایه مبارزات در «گفتمان هنر»^۱ استفاده می‌کنند. هریک از عناصر انسانی و نشانه‌های به کار رفته در طراحی تمبرها نمادی از قدرت و اقتدار همراه با تصویری آرمانی و قدرتمند ارائه می‌دهد. برای این امر هنرمندان از کیفیاتی همچون تمرکز بر عناصر انسانی و نمادین بهره گرفته‌اند. نکته دیگر اینکه در دیدگاه فوکو مقوله قدرت^۲ با اعمال غیر مستقیم قدرت از طریق فرهنگ شکل می‌پذیرد. در این تصاویر نیز هنرمندان به اعمال قدرت از طریق رسانه‌ای فرهنگی عمل کرده‌اند. قدرت انعکاس یافته در طراحی تمبرها با بهره‌گیری از کیفیتی نمادین نوعی ضد قدرت است. این انعکاس برای حکومت و متولیان سیاسی و حامیان فرهنگی پوشیده نیست و آن‌ها با همین نگاه به شکل بخشی به نوعی خاص از هنر همت گماردند و زمینه نزدیکی سیاست و هنر و بهره‌برداری ابزاری از هنر را قدرتمندانه پی گرفتند. ره‌آورد این عمل شکل‌گیری و زمینه‌سازی نظم اجتماعی به وسیله مداخله فرهنگی غیر مستقیم است. دیدگاه کنترل اجتماعی مستقیم و اجباری در درجه پایین تری قرار می‌گیرد.

در ادامه قدرت و مقاومت از دیدگاه فوکو در تصویر برخی از تمبرهای منتخب دفاع مقدس تحلیل شده است.

۳. یافته‌ها

تحلیل شماره ۱

در تصویرسازی تمبر شماره (۱)، بیننده در نگاه اول به رنگ پرچم جمهوری اسلامی ایران جذب می‌شود که به ترتیب رنگ در گل‌های لاله‌عباسی مشاهده می‌شود. لاله در فرهنگ ایرانی نمادی از عشق و فداکاری است و لاله‌های قرمز نمایانگر خون شهدا هستند. هم‌چنین، گل هشت‌پر که به رنگ پرچم ایران طراحی شده است، نماد هویت ملی و دینی و اتحاد مردم در راستای ارزش‌های انقلاب اسلامی است. به‌طور کلی، لاله و گل هشت‌پر نمادهایی مهم در حفظ یاد شهدای گرانقدر و تقویت روحیه ملی هستند. پرچم، نماد همبستگی، میهن‌پرستی، و استقلال ملت‌ها در رسیدن به کمال است. نشانه

1. Discourse of art
2. power

جامعه کمال‌گرا تلاش برای حل نواقص است و کمال‌گرایان کسانی هستند که می‌خواهند همه ابعاد زندگی افراد جامعه کامل باشد. از خصوصیت‌های این افراد تلاش فراينده برای رسیدن به کمال همراه با تمایل به انتقاد شدید از رفتار خود و تعیین استانداردهای دائمی معین برای جامعه است. عنصر «گل لاله‌عباسی» استفاده‌شده در تمبر مدنظر نماد شهادت و ایثار است و از عناصر اعتقادی و باورهای ملی و فضای اجتماعی تأثیر پذیرفته است. به تعبیری دیگر گل لاله‌عباسی به کاررفته در تصویر، نشانی از حضرت ابوالفضل العباس (ع) فرزند حضرت علی (ع) است که در کربلا شهید شد و چون گل لاله را نماد شهادت می‌دانند و نیز شباهت زیاد گل عباسی به لاله، هنرمندان ایرانی به یاد حضرت عباس (ع) نام این گل ختایی را لاله‌عباسی نهاده‌اند (اسکندرپور خرمی، ۱۳۹۲، ص ۴۲۰). گل‌های لاله‌عباسی تکرار شده به دور نام الله در تمبر مذکور با بن‌مایه‌های مثبت معنوی و ارزش‌های انسانی‌اش به نوعی یادآور شهادت در راه حق و مظهری از تجلی خداوند است. طرح کلی تمبر براساس فرمی بسته و منسجم شکل گرفته است که در آن نمادها به صورت یکپارچه درون یک قاب قرار دارند. ساختار مرکزی دایره‌ای که گل‌ها درون آن چیده شده‌اند، نشان‌دهنده اتحاد، انسجام و یکپارچگی است. دایره در هنر نماد کمال و تمامیت است. قاب کلی تصویر دارای فرم انتزاعی ترکیبی است که از دو عنصر اصلی تشکیل شده است: مشتی گره‌کرده در بالا و شکلی شبیه سر قلم در پایین. این دو نماد به هم متصل شده‌اند و ساختاری واحد را تشکیل می‌دهند که مفهوم مقاومت توأم با آگاهی را تداعی می‌کند. مشت گره‌کرده در بالای طراحی، در هنر انقلابی نماد قدرت، پایداری، مقاومت و مبارزه است. طراحی مشت از خطوط منحنی و زاویه‌دار ساخته شده است که نوعی حرکت و استحکام را نشان می‌دهد. این مشت، درعین حال که نماد مبارزه است، با نمادهای گل هم ترکیب شده است که می‌تواند نشان‌دهنده جنبه‌ای از ایثار، شهادت و زیبایی نهفته در مقاومت باشد و همچنین به عنوان نمادی از تمایل به مبارزه و حریف‌طلبی در نظر گرفته می‌شود و این به معنای آمادگی مردم عادی برای شرکت در مبارزات است. شکل پایینی طراحی، شبیه سر قلم ریز است که نشان‌دهنده اهمیت دانش، فرهنگ و انتقال پیام‌های مقاومت است. ترکیب مشت و قلم در قابی واحد، نشان‌دهنده این پیام است که مقاومت تنها با قدرت نظامی نیست، بلکه آگاهی، روایت و فرهنگ نیز نقش مهمی در دفاع از ارزش‌ها دارند. در این تمبر، مفاهیم قدرت و مقاومت به صورت نمادین و ریتمیک به تصویر کشیده شده‌اند. این تصاویر نشان‌دهنده پیوستگی ولایت امام‌خمینی (ره) با تبعیت از حضرت علی (ع) و بندگی خداوند هستند. این تمبر به خوبی وحدت، دفاع و مقاومت را نمایش می‌دهد و ترکیبی واضح از پیروزی اسلام و انقلاب اسلامی را به تصویر می‌کشد.

تمبر ۱

هفته دفاع مقدس، ۱۳۷۰، موزه ملک

تحلیل شماره ۲

وضعیت کلی جنگ در سال‌های سوم و چهارم نشان می‌دهد که باوجود تلاش نیروهای خودی برای انجام عملیاتی سرنوشت‌ساز جنگ کماکان حالت فرسایشی خود را حفظ کرده‌است. عراق در سال پنجم جنگ ضمن حفظ مواضع دفاعی خود تلاش می‌کرد تا از طرق بین‌المللی به ایران فشار آورد تا بتواند شرایط خود را به ایران تحمیل کند و برای متقاعد کردن جامعه بین‌المللی برای تحمیل فشار سیاسی و اقتصادی به ایران به دنبال گسترش دامنه جنگ بود و به همین دلیل جنگ نفت‌کش‌ها را در خلیج فارس راه انداخت و به بمباران و موشک‌باران شهرها پرداخت (گروه اساتید، ۱۳۸۸، ص ۴۰). در تمبر شماره (۲) در نگاه اول شاهد عروج روح انسانی هستیم که به مقام شهادت نائل شده‌است؛ مقاومتی که به شهادت در راه حق ختم شده‌است و باعث تقویت بُعد روحانی وجود انسان می‌شود. هر جا که عنصر شهادت به چشم می‌خورد به نوعی عناصر دیگر را هم در کنار آن می‌بینیم. از آن‌جا که پایداری و مقاومت در ادبیات مقوله‌ای محتوایی به شمار می‌رود، اجزای آن اغلب جنبه موضوعی و محتوایی دارند که عبارت‌اند از: تأکید بر آزادی و برابری انسان‌ها؛ حفظ ارزش‌های مشترک انسانی و رعایت حقوق و تعهدات بین‌المللی. باین حال، هریک از انواع متعدد ادبیات مقاومت، بسته به موقعیتی که باعث ایجاد آن شده‌است یا جامعه و کشوری که در آن شکل گرفته‌است، می‌تواند عناصر دیگری نیز داشته باشد. در پایین تمبر درختان نخل به صورت دسته‌جمعی مشاهده می‌شوند که سرهایشان قطع شده‌است؛ ولی هنوز سرپا ایستاده‌اند. این تصویر می‌تواند نمادی از مقاومت و اتحاد مردم باشد. این درختان نخل، به عنوان نمادی از استقامت و پایداری، نشانه ایستادگی و اتحاد حتی در شرایط دشوار و پس از آسیب دیدن هستند. این ارتباط می‌تواند به مبارزات اجتماعی و سیاسی مردم نیز مرتبط باشد؛ جایی که

باوجود چالش‌ها و مشکلات، افراد هم‌چنان به یکدیگر تکیه می‌کنند و در کنار هم برای دستیابی به اهداف مشترک تلاش می‌کنند؛ بنابراین، تصویر درختان نخل با سرهای قطع‌شده، نمادی از قدرت جمعی و اراده قوی مردم برای ادامه مسیر خود، حتی در مواجهه با سختی‌ها و فشارهاست. از آنجاکه موضوع پژوهش حاضر تجلی مفهوم مقاومت در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس براساس دیدگاه میشل فوکو است و سوژه‌زدایی یا نفی سوژه، کانون گفتمان مقاومت در اندیشه فوکو است، مقاومت همچون سوژه بر محورهای سه‌گانه حقیقت، قدرت و اخلاق دوران دارد و هم‌چنین روابط قدرت بدون «مقاومت» امکان‌پذیر نیست؛ زیرا هر جا قدرت هست، مقاومت هم هست.

تمبر ۲

پنجمین سالگرد دفاع مقدس، ۱۳۶۴.
موزه ملک

تحلیل شماره ۳

در تمبر شماره (۳) از نماد مذهبی گنبد مطهر مرقد حضرت حسین علیه‌السلام (امام سوم شیعیان) که یادآور مقاومت کربلاست در کنار واژه عاشورا به صورت تایپوگرافی با خط شکسته نستعلیق که نماد خط ایرانی و هیجان و سرزندگی است و به‌نوعی خود تمثیلی از مقاومت عاشوراگونه ایرانیان در دوران جنگ تحمیلی و دفاع مقدس است استفاده شده‌است. در سال خلق تمبر (۱۳۶۴ هجری شمسی)، دو عملیات بزرگ با نام‌های «کربلا» و «عاشورا» انجام شد که هریک از آن‌ها اهداف خاصی را دنبال می‌کردند. این عملیات‌ها بخشی از استراتژی کلی ایران برای کسب برتری نظامی و دفاع از سرزمین خود در برابر تجاوزات عراق بودند. جنگ ایران و عراق یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های معاصر بود و این عملیات‌ها در تغییر موازنه قدرت در جنگ نقش مهمی ایفا کردند. در دوران مقدس از ویژگی مقاومت و استقامت امام حسین (ع) و یاران پاکش، الهام گرفته شد. این تمبر دراصل بیانگر اتصال راه و سبک دوران دفاع مقدس (انقلاب اسلامی) به راه و سبک مقاومت امام حسین (ع) است. رزمندگان اسلام به عشق امام حسین (ع) تا پای

جان مقاومت می کردند و به امید دیدار محبوب و حضور در جمع اهل بیت در پیشگاه خداوند متعال در بهشت جاودان کشته می شدند. بین جبهه و کربلا (واقعه عاشورا) پیوندی مستحکم برقرار بود. یکی از شاخص های فرهنگی - ایدئولوژیک کنش جامعه ایران در دوران دفاع مقدس را می توان استفاده از نیروهای دانشست که مفاهیم عقیدتی - ارزشی را با اشکال سازمانی پیوند می دادند. این نیروها با اقدامات نظامی در دفاع از سرزمین، عقیده و... توانستند نشانه هایی از «مقاومت نامتقارن» در برابر نیروهای تهدیدکننده منطقه ای و بین المللی را نشان دهند (پوستینچی، ۱۳۸۹). انقلاب اسلامی ایران و دفاع مقدس، در اهداف، انگیزه ها، شیوه مبارزه، روش های دفاع، روحیه مردم، شهادت طلبی و صبر، از عاشورالهام گرفته است و تاکنون نیز به این فرهنگ که از ایستادگی و مقاومت سرچشمه می گیرد وفادار مانده است. واژه عاشورا در تمبر شماره (۳) تجلی مقاومت بی قیدوبند ایرانیان به ویژه جوانان در پاسداشت خون شهیدانی است که در راه دفاع مقدس جان به جان آفرین تسلیم کردند. در نهایت این مقاومت همان طور که در مؤلفه های فوکو اشاره شده است در هر مکان، و هر زمان به عرصه های گوناگون به ویژه مقابله با دشمنان درونی و بیرونی معاصر قابل تعمیم است.

تمبر ۳

پنجمین سالگرد دفاع مقدس، ۱۳۶۴، موزه
ملک

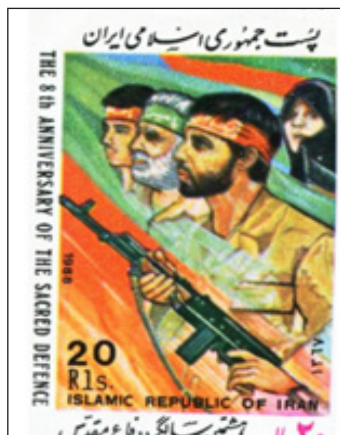
تحلیل شماره ۴

در تمبر شماره (۴) تصویر سه مرد و یک زن مشاهده می شود که حالت چهره و نوع نگاهشان حرکت روبه جلو را بازنمایی می کند. این امر بیشتر نشان دهنده حالت معنویت و روحانیت انسان است. طراح اثر افراد را به صورت گروهی نشان داده است که بیان کننده وحدت، بسیج و هماهنگی عمومی است. به دلیل فرسایش نیروهای ایران در عملیات والفجر ۸ و کربلای ۵، ایران در سال های ۱۳۶۶ و ۱۳۶۷ با کمبود نیرو در جبهه ها مواجه شده بود. برای جبران این کمبود، بسیج عمومی جوانان و اعزام دسته جمعی آنها انجام

شد. هم‌چنین برای افزایش روحیه نیروها برنامه‌های آموزشی و فرهنگی برگزار شد. این تلاش‌ها تاحدی وضعیت جبهه‌ها را بهبود بخشید. آدم‌های تصویر شده در تمبر مذکور عموماً مردان هستند که لباس نظامی به تن دارند و سن غالب آن‌ها جوان است. طراح، آن‌ها را به شکل ایستاده بازنمایی کرده است که نشانی از ایستادگی و مقاومت است. تصور هنرمند از حضور این انسان‌ها در جبهه‌های نبرد آن است که اولاً این انسان‌ها برای دفاع از دین اسلام و پاسداری از حق و حقیقت به جبهه‌ها رهسپار شده‌اند و دوم برای دفاع از انقلاب اسلامی و پاسداری از خاک و حفظ تمامیت ارضی قد علم کرده‌اند. تفنگ به دست گرفته‌اند و جهاد کرده‌اند. یکی از اصلی‌ترین مشخصه‌های این اثر نسبت به آثار مربوط به دیگر جنگ‌های جهان تفاوت دیدگاه خالق اثر است. تصویری که از جهاد برطبق آموزه‌های دینی، در ذهن هنرمند وجود دارد با تصور ساکنان جهان مدرن از جنگ بسیار متفاوت است. خداوند متعال در قرآن کریم، جهاد را بر هر مسلمانی واجب کرده و برای انجام آن بزرگ‌ترین تشویق‌ها را کرده است و ثواب مجاهدان و شهدا را از ثواب سایر عبادت‌کنندگان بالاتر قرار داده است. حتی امیرالمؤمنین (ع) در باب اهمیت جهاد می‌فرمایند: «جهاد دری است از درهای بهشت که خدا به روی گزیده دوستان خود گشوده است؛ و جامه تقوی است که بر تن آنان پوشیده است» (لطیف‌پور، ۱۳۷۹، ص ۸۵). بدین ترتیب می‌توان گفت که هیچ نظام مبتنی بر اندیشه و اعتقادی به اندازه اسلام و به‌ویژه به اندازه تشیع پیروان خود را به جهاد، ایستادگی و مقاومت، و مبارزه مستمر در مسیر اهداف متعالی خود دعوت نکرده و از عواقب سوء و اجتناب‌ناپذیر ترک و سست‌شمردن جهاد برحذر نداشته است. از این رو تاریخ پرفرازونشیب شیعه با جهاد و دسترسی به این مبارزه در راه حق و عدالت عجین شده است و مملو از نمونه‌های عالی مقاومت و فداکاری در راه از میان‌بردن ظلم و بی‌عدالتی است. همین زمینه هویتی و اعتقادی و ایمانی، بستری مناسب برای تقویت روح مبارزه و انقلابی‌گری در میان شیعه، به‌ویژه در دوران معاصر، فراهم ساخته است (لطیف‌پور، ۱۳۷۹، ص ۸۶). در واژه «دفاع»، تقدسی نهفته است و رزمندگان راه دفاع نیز به نوعی مکمل این تقدس به‌شمار می‌روند. تقدس موجود در دفاع - که در تمبرهای مدنظر تصویر شده است - در واقع نمایانگر ابعاد دفاع، مبارزه، مقاومت و وحدت جمعی است. در این جا این پرسش به ذهن می‌رسد که معنای قدرت و مقاومت براساس دیدگاه میشل فوکو در تصاویر تمبرهای پستی دفاع مقدس مانند تصویر زیر چگونه معنا می‌شود؟ درواقع جهاد، قدرت و مقاومت با همه ابعاد و شرایطش از مؤلفه‌های اساسی فرهنگ و هویت سیاسی شیعه به‌شمار می‌رود. از دیگر المان‌های سمبلیک که در تمبرهای جنگ و دفاع مقدس در ایران بسیار استفاده شده است ادوات و ابزارهای نظامی است.

تمبرهای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با تمبرهای مشابه خارجی متفاوت هستند. تمبرها و تصاویر جنگ‌های جهانی جنبهٔ خشونت‌آمیز دارند؛ ولی در تمبرهای ایرانی دفاع مقدس جنبهٔ روحانیِ شهادت، دفاع، مقاومت، معنویت همراه با سخنانی از بزرگان مذهبی عموماً مفاهیمی چون پیروی از راه امام حسین و دفاع از ارزش‌ها و آرمان‌های ایشان به بیننده القا می‌شود که در اندیشهٔ فوکو نیز مفهوم قدرت از این جهت وجود دارد.

تمبر ۴

هشتمین سالگرد دفاع مقدس، ۱۳۶۷،
موزهٔ ملک

تحلیل شمارهٔ ۵

درخت به‌مثابهٔ نمادی اسطوره‌ای، از جنبه‌های فراوان موردتوجه انسان بوده‌است. عمر چندصدساله و حتی چندهزارسالهٔ درخت آن را به نماد نامیرایی و درعین حال خردمندی تبدیل می‌کند. یکی از مقدس‌ترین درختان که در برخی از مناطق ایران به‌عمل می‌آید، نخل است. نخل خرما با نام لاتین *Dactylifera Phoenix* از خانوادهٔ نخل‌هاست و سابقهٔ کشت آن به پیش از دورهٔ هخامنشی بازمی‌گردد (سایبانی، ۱۳۸۲، ص ۷۷). به‌عقیدهٔ الیاده (۱۳۸۹) درخت یا درحقیقت بعضی از درختان مانند نخل در ادراک یا تجربهٔ مذهبی کهن، نمودگار قدرتی هستند. ولی باید بر این گفتهٔ افزود که این قدرت، هم فی‌نفسه رهین خود درخت است و هم مدیون استلزامات یا تَضَمُّنات و اثرات کیهان‌شناختی درخت؛ چون در ذهنیت کهن‌وش، طبیعت و رمز، هماهنگی و همزیستی دارند. درخت نخل به‌واسطهٔ قدرتش و آنچه در وجودش متجلی می‌شود، به موضوعی مذهبی تبدیل می‌شود. این درخت سرشار از قدرت‌های قدسی است؛ زیرا به‌صورت عمودی رشد می‌کند و برگ‌هایش در دوره‌هایی خشک می‌شوند و سپس دوباره جوانه می‌زنند. این فرایند تکراری و بی‌شمار، اعتباربخشی‌های عرفانی را در مشاهدهٔ درخت به‌تصویر می‌کشد که به‌عنوان نمادی از زیست و حیات شناخته می‌شود. نخل به‌دلیل قدرت و خاصیت تجدید حیاتش، تجسمی است از آنچه در تجربهٔ کهن به‌عنوان

کیهان شناخته می‌شود. از این رو، برای ادیان مذهبی باستان، نخل نماد عالم است. این درخت به واسطه تکرار و تلخیص ویژگی‌های عالم، آن را به صورت نمادین تمثیل می‌کند. در تمبر شماره (۵)، کادر به دو قسمت پس زمینه و پیش زمینه تقسیم شده است. پس زمینه (پلان دوم) کادر شامل درختان نخل همچون لشکری منسجم و مقاوم با اتحاد کامل در کنار هم همچون سدی محکم است. در پیش زمینه (پلان اول) کادر، تک درختی استوار و پایدار در میان آسمانی به رنگ تیره تصویر شده است که نشان دهنده گرد غم و اندوه هم‌میهنان ما برای شهادت عزیزانشان و حمله دشمن متخاصم است. درواقع، درخت نخل نمادی از مقاومت و زندگی جاویدان شهادت؛ زندگی‌ای که هرگز نمی‌میرد. در این تمبر، درخت نخل نمایانگر استقامت، و سلاح به عنوان تنه اصلی آن نماد قدرت و پایداری است. تصویر تمبر مدنظر، ترکیبی است از فضایی بیشتر با رنگ‌های سرد و قهوه‌ای به رنگ خاک میهن، انبوهی از درختان سبزرنگ نخل در فاصله‌ای دور و سلاحی در مرکز تصویر که به صورت عمودی به وسیله چند سنگ روی زمین قرار گرفته است و از لوله انتهایی آن یک درخت نخل رنگی بیرون زده است که نماد سنگر رزمندگان همیشه استوار و مقاوم در مقابل دشمن و حاکی از آمادگی همیشگی رزمندگان برای رزم در میدان جنگ و خط مقدم است. درواقع، درخت نخل نمادی از مقاومت و زندگی جاویدان شهادت. در تمبر مدنظر، درخت نخل نمایانگر استقامت، و سلاح نظامی که به عنوان تنه اصلی درخت تصویر شده است نماد قدرت و پایداری رزمندگان است.

تمبر ۵

پنجمین سالگرد دفاع مقدس، ۱۳۶۴،
موزه ملک

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو									تصاویر	ردیف
	ویژگی بر انگیز زندگی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده در جامعه	قابلیت تصمیم در همه عرصه ها	غیر قابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابطهای و شبکه های	مبارزات جهانی	
موضوع: نقش رزمنده، رودخانه و نخل. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۷۱ ش. رنگ: آبی و نارنجی. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر): عرض (۳۱ میلی متر). واقف: محمدصادق ثابتی. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/artifact/۱۳۷۱,۱۰,۰۲۲۲۲	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	 عنوان تمبر: هفته دفاع مقدس	۱
موضوع: نقش رزمنده. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۷۱ ش. رنگ: آبی و قرمز. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر): عرض (۳۱ میلی متر). واقف: محمدصادق ثابتی. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/artifact/۱۳۷۱,۱۰,۰۲۲۲۲	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	 عنوان تمبر: هفته دفاع مقدس	۲

جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو									تصاویر	ردیف
	ویژگی برانگیزاندگی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه ها	غیرقابل مشاهده	ماهیت نیم افرازی	ماهیت رابطه ای و شبکه ای	مبارزات جهانی	
موضوع: مشیت، لاله، نشانه الله و رنگ پرچم جمهوری اسلامی ایران: نماد دفاع و مقاومت و پیروزی. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۷۰ ش. رنگ: سفید. تصویرساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۳۱ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/۱۳۷۰،۱۰،۰۲۱۶۲/artifact	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	۳
عنوان تمبر: هفته دفاع مقدس 											
موضوع: نقش لاله و مشیت و درخت. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۹ ش. رنگ: نارنجی. تصویرساز: بهرامی. ابعاد: طول (۴۶ میلی متر)، عرض (۳۳ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/۱۳۶۹،۱۰،۰۲۱۰/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	۴
عنوان تمبر: هفته دفاع مقدس، جشن پیروزی 											

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت بر اساس دیدگاه فوکو										تصاویر	ردیف
	ویژگی برانگیزاندگی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسزدگی در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه ها	غیرقابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابطه ای و شبکه ای	مبازات جهانی		
موضوع: تصویر گنبد و عبارت خوش نویسی «كُلُّ يَوْمٍ عَاشُورًا وَ كُلُّ أَرْضٍ كَرْبَاءٌ وَ كُلُّ شَهِيرٍ مُحَرَّمٌ». سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۴ ش. رنگ: رنگارنگ. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۳۱ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1364,10,1846/artifact	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	 عنوان قمبر: پنجمین سالگرد دفاع مقدس	۵
موضوع: تصویر شهید و نخل های بی سر. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۴ ش. رنگ: رنگارنگ. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۳۱ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1364,10,1845/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	 عنوان قمبر: پنجمین سالگرد دفاع مقدس	۶

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در قمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو									تصاویر	ردیف
	ویژگی پراگندگی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه ها	غیر قابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابطه ای و شبکه ای	مبارزات جهانی	
موضوع: تصویر نخل و اسلحه و آرم بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۴ ش. رنگ: رنگارنگ. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۳۱ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1364,10,184/artifact	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	 عنوان تمبر: پنجمین سالگرد دفاع مقدس	۷
موضوع: تصویر گرافیکی همب، پرنده و نقشه ایران و آرم بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۴ ش. رنگ: رنگارنگ. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۳۱ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1364,10,184/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	 عنوان تمبر: پنجمین سالگرد دفاع مقدس	۸

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو									تصاویر	ردیف
	ویژگی برانگیختندگی	موجب تغییر یا جهت‌دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده‌گی در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه‌ها	غیر قابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابط‌های و شبکه‌ای	مبارزات جهانی	
موضوع: حماسه ناوچه پیکان. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۵ ش. رنگ: سیاه. تصویر ساز: صمدیان. ابعاد: طول (۴۷ میلی‌متر)، عرض (۳۹ میلی‌متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/13651001900/artifact	✓	✓		✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	۹
										 عنوان تمبر: ششمین سالگرد دفاع مقدس	
موضوع: حماسه هویره. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۵ ش. رنگ: سیاه. تصویر ساز: صمدیان. ابعاد: طول (۴۷ میلی‌متر)، عرض (۳۹ میلی‌متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/13651001899/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	۱۰
										 عنوان تمبر: ششمین سالگرد دفاع مقدس	

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو									تصاویر	ردیف
	ویژگی پراگندگی	موجب تغییر یا جهت‌دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده‌گی در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه‌ها	غیرقابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابط‌های و شبکه‌ای	مبارزات جهانی	
موضوع: حماسه خرم‌شهر. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۵ ش. رنگ: سیاه. تصویرساز: صمدیان. ابعاد: طول (۴۷ میلی‌متر)، عرض (۳۹ میلی‌متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/۱۳۶۵،۱۰،۱۹۰۲/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	 عنوان تهر: ششمین سالگرد دفاع مقدس	۱۱
موضوع: نقش چند نفر با اسلحه. رنگ: سفید. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۶ ش. تصویرساز: نامشخص. ابعاد: طول (۳۲ میلی‌متر)، عرض (۲۵ میلی‌متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/۱۳۶۶،۱۰،۱۹۵۱/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	 عنوان تهر: هفتمین سالگرد دفاع مقدس	۱۲

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تهرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو								تصاویر	ردیف
	ویژگی برانگیزاندگی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه ها	غیر قابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابطه ای و شبکه ای	مبارزات جهانی
موضوع: نقش چند نفر با اسلحه. رنگ: رنگارنگ. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۷ ش. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی متر)، عرض (۲۷ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1367,10,02027/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	۱۳
موضوع: قطع نامه ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل. رنگ: رنگارنگ. سال خلق: ۳۱ شهریور ۱۳۶۸ ش. تصویر ساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۶ میلی متر)، عرض: (۲۳ میلی متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1368,10,02074/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	۱۴

عنوان تمبر:
هشتمین سالگرد
دفاع مقدس

عنوان تمبر: نهمین
سالگرد دفاع
مقدس

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

توضیحات	مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو										تصاویر	ردیف
	ویژگی بزرگ‌اندکی	موجب تغییر یا جهت دهی	روابط اجتماعی، انسانی	رابطه علت و معلولی	گسترده‌ی در جامعه	قابل تعمیم در همه عرصه‌ها	غیرقابل مشاهده	ماهیت نرم افزاری	ماهیت رابطه‌ای و شبکه‌ای	مبارزات جهانی		
موضوع: نقشه ایران، لاله، مشّت، و پرچمی با عبارت عربی دور لاله. رنگ: سفید. سال خلق: ۱۳۶۴ اسفند ۱۳۶۴ ش. تصویرساز: نامشخص. ابعاد: طول (۴۱ میلی‌متر)، عرض (۳۱ میلی‌متر). واقف: حاج حسین آقا ملک. محل نگهداری: موزه ملک. مأخذ: http://malekmuseum.org/1364,10,01845/artifact	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	پست‌تیمیاری سید علی ریاست ۵۰۰ تومان	۱۵
عنوان تمبر: ۲۰۰۰ روز دفاع مقدس												

ادامه جدول ۱

مفاهیم قدرت و مقاومت در تمبرهای
پستی دفاع مقدس از دیدگاه فوکو

برای روشن‌تر ساختن ارتباط میان مفاهیم قدرت در نظر فوکو و دفاع مقدس در تمبرهای پستی تحلیل‌شده مذکور در جدول ۱ می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

میشل فوکو قدرت را رابطه‌ای اجتماعی می‌بیند که در آن افراد و نهادها با یکدیگر تعامل دارند. او بر این باور است که قدرت نه تنها از بالا به پایین اعمال می‌شود، بلکه در همه سطوح جامعه وجود دارد و از طریق زبان، نمادها و نشانه‌ها منتقل می‌شود. تمبرهای پستی می‌توانند نمایانگر ایدئولوژی، تاریخ و هویت ملی کشورها باشند. تمبرهایی که در دوران دفاع مقدس منتشر شدند، اغلب حاوی پیام‌های سیاسی و اجتماعی بودند که نشان‌دهنده قدرت نظامی، فرهنگی و اجتماعی کشور است. برخی تمبرها ممکن است به‌طور خاص به وقایع یا شخصیت‌های مهم دفاع مقدس اشاره کنند و پیام‌های قوی‌تری را درباره هویت ملی و مقاومت منتقل کنند. این تمبرها چون افکار عمومی را شکل می‌دهند و احساسات

ملی‌گرایی را تقویت می‌کنند، می‌توانند به‌عنوان ابزارهای قدرت عمل کنند. درحالی‌که برخی تمبرها به‌وضوح با مفاهیم مقاومت و دفاع مقدس مرتبط هستند، دیگر تمبرها ممکن است بیشتر بر جنبه‌های عمومی‌تر زندگی اجتماعی تمرکز کنند و نتوانند همان بار معنایی را منتقل کنند. برای نمونه، تمبری که به پیروزی‌ای نظامی اشاره دارد، می‌تواند نمایانگر قدرت و وحدت ملی باشد؛ درحالی‌که تمبری که به رویدادی غیرنظامی اشاره دارد، ممکن است این بار معنایی را نداشته باشد. با توجه به این نکات، می‌توان نتیجه گرفت که تمبرهای پستی نه تنها ابزاری برای ارسال نامه‌ها هستند، بلکه حامل پیام‌های عمیق‌تری هم هستند و می‌توانند بر درک ما از قدرت و مقاومت در دوران دفاع مقدس، تأثیر بگذارند.

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش نظریات فوکو در زمینه قدرت و گفتمان قدرت واکاوی شد. فوکو معتقد است که قدرت عمدتاً به رابطه فرد و نهادها و ساختارهای اجتماعی می‌پردازد و در این صورت است که عملکرد قدرت به‌روشنی مشخص می‌شود. از آن‌جا که مفاهیم قراردادی قدرت و مقاومت همواره با یکدیگر پیوندی دارند و به‌دنبال هم هستند، در تصاویر تمبرهای پستی منتخب نیز بررسی شده‌اند. در این راستا می‌توان نتیجه گرفت که براساس دیدگاه فوکو قدرت در تمام سطوح جامعه پراکنده است و هر کجا که قدرت هست، مقاومت نیز به‌طور هم‌زمان حضور دارد؛ بنابراین، تنها راه مقابله با قدرت، شکل‌گیری مقاومت است. این موضوع در تصاویر تمبرهای منتخب دفاع مقدس در پژوهش حاضر به شیوه‌های مختلفی بازتاب یافته است، به‌طوری‌که هر تصویر نمایانگر نوعی از مقاومت در برابر قدرت و نابرابری‌های اجتماعی است. از تصاویر تمبرها به‌عنوان ابزاری سیاسی برای قدرت، مقاومت و ایستادگی رزمندگان تا پای جان استفاده شده است. در تمبرهای منتخب دفاع مقدس در این پژوهش، تصاویر صرفاً جنبه تزئینی ندارند؛ بلکه به‌عنوان ابزاری رسانه‌ای و گروهی برای مشروعیت‌بخشیدن به بازتاب قدرت و مقاومت و ایستادگی نیروهای مخلص بسیجی تا پای جان، استفاده شده‌اند. تحلیل تمبرهای منتشر شده در دوران جنگ تحمیلی و پس‌از آن، نشان‌دهنده پیام‌ها و نمادهایی است که نمایانگر دیدگاه و رویکرد جمهوری اسلامی ایران در برابر جنگ و مقاومت است. تمبرهایی که به نمادهای ایستادگی، دفاع از سرزمین و فداکاری شهدا اشاره دارند، بیشتر بر روی جنبه‌های دفاعی و مقاومت ملی تأکید دارند. این موضوع می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که ایران در این دوره بیشتر بر روی حفظ تمامیت ارضی و دفاع از کشور تمرکز داشته و به‌دنبال قدرت‌طلبی یا توسعه‌طلبی ارضی نبوده است. درواقع، این رویکرد می‌تواند پاسخی به تجاوزگری‌ها و تهدیدات خارجی،

به‌ویژه در دوران جنگ تحمیلی، تعبیر شود. ازسوی دیگر، درمقابل، کشور عراق تحت رهبری صدام حسین به‌دنبال توسعه‌طلبی و گسترش مرزهای خود بود که این خود یکی از دلایل اصلی آغاز جنگ بود؛ بنابراین، می‌توان گفت که تمبرها و نمادهای ایرانی بیشتر بر روی مفهوم مقاومت و دفاع از میهن و مرزبوم تأکید دارند؛ درحالی‌که در طرف مقابل (عراق)، تمایلات توسعه‌طلبانه و قدرت‌طلبانه مشهودتر است. تبیین ویژگی‌های نمایش قدرت و مقاومت در تصاویر تمبرها - به‌عنوان یکی از خاستگاه‌های تحول قدرت و استقامت - از دستاوردهای این پژوهش است که با تأکید بر وجهه آرمانی و استعاری رزمندگان و استفاده از مؤلفه و مفاهیم قدرت ایرانی - اسلامی بر این امر تأکید می‌شود. بدین‌ترتیب می‌توان گفت قدرت در تصاویر تمبرهای پستی منتخب به‌صورت گفتمان استفاده شده و این ویژگی قدرت مطرح شده‌است.

در تاریخ نگارش این مقاله ۳۰۲۲۳ تمبر در موزه ملک موجود بود که حدود ۳۹ تمبر به موضوع دفاع مقدس تعلق داشت. هدف نویسندگان این پژوهش انتخاب تمبرهایی بوده که به‌مناسبت سالگرد دفاع مقدس تصویرسازی شده‌اند و در این راستا ۱۵ عدد تمبر برای شناسایی مفاهیم قدرت براساس دیدگاه فوکو بررسی شده‌اند. این ۱۵ تمبر از بین تصاویر تمبرهای منتخب همانند: مبارزات جهانی، ماهیت رابطه‌ای و شبکه‌ای، ماهیت نرم‌افزاری، غیرقابل مشاهده‌بودن، قابل‌تعمیم در همه عرصه‌ها، گستردگی در جامعه، رابطه علت و معلولی، روابط اجتماعی و انسانی، ویژگی برانگیزانندگی و موجب تغییرات یا جهت‌دهی انتخاب شده‌است. اشاره به این نکته حائز اهمیت است که طبق دیدگاه فوکو، قدرت در تمام سطوح جامعه پراکنده است؛ در تصاویر تمبرهای مدنظر نیز همین امر بازتاب یافته‌است و نشانه پیوستگی، گستردگی قدرت و مقاومت و اشاره به رابطه علت و معلولی آن‌ها در همه عصرها است. همچنین روابط اجتماعی و انسانی، و ویژگی برانگیزانندگی قدرت در اکثر تمبرهای بررسی شده نقطه عطف پژوهش حاضر است. توجه به مطالعات تطبیقی بین آثار هنرمندانی که در راستای دفاع مقدس، و هنر متعهد در سطح بین‌المللی آثاری را براساس گفتمان قدرت فوکو خلق کرده‌اند، می‌تواند در پژوهش‌های آتی موردتوجه پژوهش‌گران قرار گیرد.

منبع

اسناد

«تمبر دوره جمهوری اسلامی مجموعه اهدایی، موسسه و کتابخانه موزه ملی ملک». تاریخ بازدید:

۱۳۹۵/۴/۲۳

<http://malekmuseum.org/artifact/search?txt=دفاع+مقدس>

کتاب

- آقاگل زاده، فردوس. (۱۳۸۵). *تحلیل گفتمان انتقادی: تکوین تحلیل گفتمان در زبان‌شناسی*. تهران: علمی و فرهنگی.
- اسکندرپور خرمی، پرویز. (۱۳۹۲). *اسلمی و نشان‌ها: قالی، کاشی، تذهیب*. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- اسمیت، فیلیپ دانیل. (۱۳۸۷). *درآمدی بر نظریه فرهنگی*. (حسن پویان، مترجم). تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- الیاده، میرچا. (۱۳۸۹). *رساله در تاریخ ادیان*. (جلال ستاری، مترجم). تهران: سروش.
- خمینی، روح‌الله. (۱۳۸۵). *صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی (س)*. (ج ۲۲). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- دریغوس، هیوبرت؛ رابینو، پل. (۱۳۹۱). *میشل فوکو: فراسوی ساختگرایی و هرمنیوتیک*. (حسین بشیری، مترجم). تهران: نی.
- سایبانی، احمد. (۱۳۸۲). *فین بندرعباس*. تهران: همسایه.
- گروه اساتید. (۱۳۸۸). *معارف جنگ*. (ج ۲). به سفارش هیئت معارف جنگ شهید صیاد شیرازی. تهران: دانشکده افسری امام علی.
- میلز، سارا. (۱۳۹۲). *میشل فوکو*. (مرتضی نوری، مترجم). تهران: مرکز.
- هاجری، ضیاءالدین. (۱۳۷۵). *تمیز: جام جهان‌نما*. (چ ۱). تهران: آوای نور.
- هنری لطیف‌پور، یدالله. (۱۳۷۹). *فرهنگ سیاسی شیعه و انقلاب اسلامی (۱۳۴۲-۱۳۵۷)*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

مقاله

- پوستین جی، زهره. (۱۳۸۹). «نشانه‌شناسی فرهنگ سیاسی مقاومت در دفاع مقدس». نگین ایران، شماره ۳۴، صص ۳۹-۶۰.
- رهیده، محمدرضا؛ رجبی، محمدعلی. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیرات فرهنگی انقلاب بر طراحی تمبرهای سه دهه نخست انقلاب اسلامی در ایران». *نقش‌مایه*، سال ۵، شماره ۱۵، صص ۵۵-۶۲.
- زاهدی تیر، اصغر؛ امین ناجی، محمدهادی. (۱۳۹۸). «بررسی مفهوم مقاومت با رویکرد اجتماعی در آیات قرآن». *مطالعات تفسیری*، شماره ۳۸، صص ۲۲۱-۲۳۶.
- سرحدی قهری، رضا؛ نجف‌زاده، مهدی. (۱۳۹۷). «تحلیل نشانه‌شناختی تمبرهای جمهوری اسلامی ایران

- (۱۳۵۷-۱۳۸۹)؛ گذار از نشانه‌های سیاسی به نشانه‌های اجتماعی». *تحقیقات فرهنگی ایران*، سال ۱۱، شماره ۴ (پیاپی ۴۴)، صص ۱۷۴-۱۴۱.
- شیردل، حسین. (۱۳۸۱). «تمبر، رسانه‌های بدون مرز». *رشد آموزش هنر*، ش ۱، صص ۱۷-۱۸.
- قادرزاده، هیرش؛ نوری، هادی؛ نعیمی، عباس. (۱۳۹۱). «بازشناسی مفهوم قدرت در اندیشه فوکو». *غرب‌شناسی بنیادی*، سال ۳، شماره ۲، صص ۱۲۷-۱۰۷.
- کاظم‌زاده، نسرین؛ صالحی، پیمان. (۱۴۰۱). «واکاوی مقاومت زنانه در رمان «تاء الخجل» اثر فضیله الفاروق (براساس مفهوم قدرت میشل فوکو)». *پژوهش‌نامه ادبیات داستانی*، سال ۱۱، شماره ۲، صص ۲۳-۴۶.
- یوزباشی، عطیه؛ رجبی، وحید. (۱۳۹۷). «بررسی موضوع، مضمون و ترکیب‌بندی تمبرهای دوره جمهوری اسلامی از مجموعه اهدایی محمود کاظمی محفوظ در کتاب‌خانه و موزه ملی ملک». *گنجینه اسناد*، سال ۲۸، شماره ۲، صص ۱۰۶-۱۳۱.

پایان‌نامه

- عادل، فاطمه. (۱۳۸۷). «بررسی مضمون و محتوا در تصویرسازی تمبرهای ایران با شروع انقلاب اسلامی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تصویرسازی، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد.
- گلرنگ، امیرکسری. (۱۳۸۹). «مطالعه تطبیقی تمبرهای بلوک یادگاری در ایران و انگلستان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تصویرسازی، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد.

منابع اینترنتی

- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹). دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای. «پیام به حجاج بیت‌الله‌الحرام ۱۴۰۱/۴/۱۷». تاریخ بازدید: ۱۴۰۳/۳/۳.
<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=50597>

English Translation of References

Documents

"Tambr-e dowre-ye Jomhuri-ye Eslāmi-ye majmu'e-ye ehdāyi, Mo'asseseh va Ketābxāne-ye Muze-ye Melli-ye Malek" (Islamic Republic stamps in the do-

nated collection, Malek National Library & Museum). Retrieved on 1395/4/23 SH / 13 July 2016 AD from <http://malekmuseum.org/artifact/search?txt=دفاع+مقدس>. [Persian]

Books

- Aghagolzadeh, Ferdows. (1385/2006). *“Tahlil-e goftemān-e enteqādi: Takvin-e tahl-il-e goftemān dar zabān-šenāsi”* (Critical discourse analysis). Tehran: ‘Elmi va Farhangi. [Persian]
- A group of professors. (1388/2009). *“Ma’āref-e jang”* (War education) (2nd ed.). Commissioned by “Hey’at-e Ma’āref-e Jang-e Šahid Sayyād-e Širāzi (War Education Board of Martyr Sayyad Shirazi). Tehran: Dāneškade-ye Afsari-ye Emām ‘Ali” (Imam Ali Officers’ Academy). [Persian]
- Dreyfus, Hubert; & Rabinow, Paul. (1391/2012). *“Mišel Foko: Farāsu-ye sāxtgarāyi va hermenotik”* (Michel Foucault, beyond structuralism and hermeneutics). Translated by Hossein Bashiriyeh. Tehran: Ney. [Persian]
- Eliade, Mircea. (1389/2010). *“Resāleh dar tārix-e adyān”* (Patterns in comparative religion). Translated by Jalal Sattari. Tehran: Soruš. [Persian]
- Eskanandarpour Khorrami, Parviz. (1392/2013). *“Eslimi-hā va nešān-hā: Qālī, kāši, tazhib”* (Eslimi and medallions: Carpet, tile, ornament). Tehran: Vezārat-e Farhang va Eršād-e Eslāmi (Ministry of Culture and Islamic Guidance). [In Persian]
- Hajari, Zia Al-Din. (1375/1996). *“Tambr: Jām-e jahān-namā”* (History of stamps) (1st ed.). Tehran: Āvā-ye Nur. [Persian]
- Honari Latifpour, Yadollah. (1379/2000). *“Farhang-e siyāsi-ye šī’eh va enqelāb-e eslāmi (1342 – 1357)”* (Shiite political culture and the islamic revolution (1342 – 1357 SH / 1963 – 1984 AD)). Tehran: Markaz-e Asnād-e Enqelāb-e Eslāmi (Marāsān) (Islamic Revolution Documents Center). [In Persian]
- Khomeini, Seyyed Rouhollah. (1378/1999). *“Sahife-ye Emām: Majmu’e-āsār-e emām Xomeini (s)”* (Sahifeh-ye Imam: An anthology of Imam Khomeini’s speeches, messages, interviews, decrees, religious permissions, and letters) (vols. 22). Teh-

- ran: Mo'assese-ye Tanzim va Našr-e Āsār-e Emām Xomeini (The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works). [In Persian]
- Mills, Sara. (1392/2013). "Mišel Foko" (Michel Foucault). Translated by Morteza Nouri. Tehran: Markaz. [Persian]
- Saybani, Ahmad. (1382/2003). "*Fin-e Bandar-e 'Abbās*" (Fin of Bandar Abbas). Tehran: Hamsāyeh. [Persian]
- Smith, Philip Daniel. (1387/2008). "*Darāmadi bar nazariye-ye farhangi*" (Cultural theory: An introduction). Translated by Hasan Pouyan. Tehran: Daftar-e Pažuheš-hā-ye Farhangi (www.iranculturalstudies.com). [Persian]

Articles

- Kazemzadeh, Nasrin; & Salehi, Peyman. (1401/2022). "Vākāvi-ye moqāvemāt-e zanāneh dar roman-e "Tā al-xejel" asar-e Fazilat al-Fāruq (Bar asās-e mafhum-e qodrat-e Mišel Foko" (An analysis of women's resistance in the novel "Tā Al-khejel" by Fazileh al-Farooq (Based on Michel Foucault's theory of power)). *Pažuheš-nāme-ye Adabiyāt-e Dāstāni* (Research in Narrative Literature), 11(2), pp. 23 – 46. [Persian]
- Poustinchi, Zohreh. (1389/2010). "Nešāne-šenāsi-ye farhang-e siyāsi-ye moqāvemāt dar defā'-e moqaddas" (Symbolism of resistance political culture during the sacred defense). *Negin-e Irān*, 34, pp. 39 – 60. [Persian]
- Qaderzadeh, Hersh; Noori, Hadi; & Naeimi, Abbas. (1391/2012). "Bāz-šenāsi-ye mafhum-e qodrat dar andiše-ye Foko" (Recognition of Foucault's concept of power). *Qarb-šenāsi-ye Bonyādi* (Occidental Studies), 3(2), pp. 107 – 127. [Persian]
- Rahideh, Mohammadreza; & Rajabi, Mohammad Ali. (1392/2013). "Barresi-ye taširāt-e farhangi-ye enqelāb bar tarrāhi-ye tambr-hā-ye se dahe-ye noxost-e enqelāb-e eslāmi-ye Irān" (The study of cultural effects on the designs of stamps used in the first three decades of Islamic revolution in Iran). *Naqš-Māyeh* (Naghsh Maye), 5(15), pp. 55 – 62. [Persian]
- Sarhaddi Ghahri, Reza; & Najafzadeh, Mehdi. (1397/2018). "Tahlil-e nešāne-šenāxti-ye tambr-hā-ye Jomhuri-ye Eslāmi-ye Irān (1357 – 1389); Gozār az nešāne-hā-ye siyāsi be nešāne-hā-ye ejtemāee" (Semiotic analysis of stamps of the Islamic Re-

- public of Iran (1979-2001); Transition from political to social signs). *Tehqiqāt-e Farhangi-ye Irān* (Journal of Iranian Cultural Research) (JICR), *11*(4), series no. 44, pp. 141 – 174. [Persian]
- Shirdel, Hossein. (1381/2002). “Tambr, resāne-hā-ye bedune marz” (Stamps, media without borders). *Rošd-e Āmuzeš-e Honar*, *1*, pp. 17 – 18. [Persian]
- Youzbashi, Atiyeh; & Rajabi, Vahid. (1397/2018). “Barresi-ye mowzu‘ mazmun va tarkib-bandi-ye tambr-hā-ye dowre-ye Jomhuri-ye Eslāmi az majmu‘e-ye ehdāyi-ye Mahmud Kāzemi mahfuz dar Ketābxāneh va Muze-ye Melli-ye Malek” (Mahmoud Kazemi’s collection of stamps at Malek Museum: Subjects, themes, and design). *Ganjine-ye Asnād*, *28*(2), pp. 106-131. [Persian]
- Zahedi Tir, Asghar; & Amin Naji, Mohammad Hadi. (1398/2019). “Barresi-ye mafhum-e moqāvemāt bā ruykard-e ejtemāee dar āyāt-e Qor’ān” (A study of the meaning of “resistance” with a social approach in the Quranic verses). *Motāle’āt-e Tafsiri* (Journal of the Holy Quran and Islamic Texts), *38*, pp. 221 – 236. [Persian] Dissertations
- Adel, Fatemeh. (1387/2008). “*Barresi-ye mazmun va mohtavā dar tasvīr-sāzi-ye tambr-hā-ye Irān bā šoru’-e enqelāb-e eslāmi*” (A study of theme and content in the illustration of Iranian stamps with the beginning of the Islamic Revolution). [Masters’ thesis in Illustration]. Dānešgāh-e Šahed (Shahed University), Dāneškade-ye Honar (Faculty of Art). [Persian]
- Golrang, Amir Kasra. (1389/2010). “*Motāle’e-ye tatbiqi-ye tambr-hā-ye boluk-e yādegāri dar Irān va Engeleštān*” (A comparative study of commemorative block stamps in Iran and England). [Masters’ thesis in Illustration]. Dānešgāh-e Šahed (Shahed University), Dāneškade-ye Honar (Faculty of Art). [Persian]

Online sources

- Khamenei, Seyyed Ali. (1389/2010). Dafter-e Hefz va Našr-e Āsār-e Hazrat-e Āyatollāh-ol-‘Ozmā Seyyed ‘Ali-ye Xāmenēee (The Office for the Preservation and Publication of the Works of the Grand Ayatollah Sayyid Ali Khamenei). “Payām be hojjā’-e Beitol-lāhel-Harām 1401/4/17 SH” (Current situation is readier than ever

for Muslims to attain elixirs of “unity” & “spirituality”, on July 8th, 2022). Retrieved on 1403/3/3 SH / 23 May 2024, from <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=50597>. [Persian]